

כתרי תורה

לק"י • פרשת אלה תולדת יצחק ה'תשפ"ב ב'של"ג • גליון ע"ח
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ ידידו ר' אשר שמחת התורה שבלבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, וכה להריבין תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקירתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבלחט"א הרב צבי בלאט שליט"א • דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום צאלח זצ"ל, הרב אלעזר עזרי זצ"ל, הרב בנב"ח זצ"ל, הרב יהודה זצ"ל, מרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה ומרת אסתר ב"ר יחיא גרשי ע"ה • ולכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, ומיכל ב"ר ישרי תח"י לרפ"ש במהרה בתוך שאר חולי ישראל, אבי"ר.

כתר מלכות – מאן מלכי רבנן
רבי חזקיהו ב"ר דוד מלאחי זלה"ה
רב שכונת 'משכנות' רמת השרון - ב' כסלו תשל"ט
רבי דוד ב"ר ישראל צאירי זלה"ה
מדייני שרעב ורב שכונת מרמרוק - ג' כסלו תש"ג
רבי אהרן ב"ר אפרים קפרי זלה"ה
רב מושב עזריאל - ה' כסלו תשנ"ו
הרב שאול ב"ר דוד אחרק זלה"ה
רב בית דגן ונס ציונה - ה' כסלו תשע"ג
רבי שלום ב"ר סלימאן קאפח זלה"ה
מחכמי רוצא - ח' כסלו תרל"ט
רבי סעדיה ב"ר משה שאול (שובר) זלה"ה
מר"צ בשכונת משכנות ירושלים - ח' כסלו ת"ש
רבי מעודד ב"ר סעדיה צוביני זלה"ה
דיין במחאן שבשרעב - ח' כסלו תשכ"ו
רבי יוסף ב"ר עמרם לוי זלה"ה
רב מושב פדוויים - ח' כסלו תשכ"ט

כתר של"א"ש

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים (כ"ה, כ"ז) ופירש"י איש ציד, לצוד ולרמות את אביו בפיו וזהו מ"ב"ר פס"ג, י. ולשון מדרש הגדול 'שהיה שואלו בדקדוקי מצות ומתראה שהוא כשר, ותוכו ריק מכלום' אבל יעקב איש תם, אינו בקי בכל אלה, אלא כליבו כן פיו. ולשון 'תם' זהו מי שאינו חריף לרמות, קרוי תם.

אן ותמה מוהר"ר יחיא בדיחי זלה"ה בחן טוב הלא לקמן עה"פ ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא (כ"ט, י"ב), פירש"י בשם המדרש (כ"ד פ"ע י"ג) אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות. הרי שהיה שווה ללבן הרמאי הגדול ברמאות ומדוע נקרא 'איש תם'.

ותירץ, כי אכן יעקב מצד עצמו, לא היה חריף לרמות. אבל מאחר שנשטמן ארבע עשרה שנה בבית מדרשו של שם ועבר למוד תורה, נעשה חריף. כדכתיב, אני חכמה שכנתי ערמה (משלי ח', י"ב) ע"כ.

בן אלא שמעתה יש לתמוה על תחילת דברי רש"י, שהיה עשו מרמה את אביו, והלא אם יעקב מכח תורתו נהפך מתם לחריף, איך הצליח עשו לרמות את יצחק. ונראה לבאר ע"פ הא דאיתא במדרש הגדול עה"פ ויאהב יצחק את עשו, וכי לא היה אבינו יצחק יודע במעשיו של עשו שהן כעורין, והכתוב אומר (תהלים קל"ט, כ"א) הלא משנאיך ה' אשנא, ומפני מה אהבו. אלא שהיה אהבו בפניו בלבד כדי לקרבו ולמשכו, שהרי קל וחומר, אם כשהוא אהבו מעשיו מקולקלין, אלו שנאו וריחקו על אחת כמה וכמה. ואמרו רבותינו לעולם תהא ימין מקרבת ושמאל דוחה, לכך נאמר ויאהב יצחק את עשו.

כמה הלכתא גבירתא איכא למשמע מהאיי פרשתא, א' על כח התורה הנותנת חכמה וערמה בלומדיה, ולכן הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל, כי בהם תורה וחכמה. ב' לעיתים סבורים העולם, כי הצליח מאן דהו להטעות את תלמידי החכמים גדולי התורה, אבל כאן ראינו היפך זה, כי גם שהיה נראה לעשו שהצליח להטעות את אביו יצחק, מגלה לנו המדרש כי בכוונה עשה זאת, לכן גם אם נראה לנו שהצליחו לרמותם, לא כן הוא, אלא טעמן ונימוקם עימם.

אבל מעל כל זאת, יצחק אבינו מלמדנו פרק בחינוך, יודע היה בעשו שאין תוכו כבוד, אבל כאשר קרבו ולא הראהו שמכיר ברשעותו, הצליח עשו לשמור מעט על דרך הישר. כי העלמת העין אינה בריחה מהמציאות, אלא שמירה על כבודו של הנער, וכבודו נותן לו את הכוח והרוח להחזיק בתורה ובמצוות שבידו, ומהם ישאב עוז דקדושה לעלות עוד למעלה. ויהי"ר שנוכח כולנו להחכים מתורתנו הקדושה, לילך לאורם של עמליה, ולקרב הרחוקים אליה, אבי"ר.

שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"כ ע"כ אלול התש"פ

תפילת מנחה סמוך לכניסת השבת

אן פעמים קורה בערב שבת, שתפילת מנחה מתאחרת עד קרוב לשקיעה, כך שהתפילה מסתיימת בבין השמשות. ונשאלה השאלה כיצד יש להתנהג במקרה כזה, האם עדיף להתפלל תפילה אחת כדי להספיק ולסיים לפני השקיעה כדי שכל אחד יוכל לקבל תוספת שבת (שו"ע סי' רס"א ס"ב. וכן הוא מנהגו להוסיף מחול על הקודש עיני שעה ח"ב סי' נ"א ס"א), או שיש להתפלל מנחה לחש וחזרה כרגיל, ולפני התפילה יקבלו תוספת שבת. תשובה: הנה לכאורה מי שמקבל שבת אינו יכול להתפלל מנחה וכמו שכתב השו"ע (סי' רס"ג סע' ט"ו) במי שהתאחר ולא התפלל מנחה בער"ש ובא לבהכנס וענה ברכו עם הציבור, אינו יכול להתפלל מנחה אלא שיש מחלקים בין קבלת שבת של ציבור, ליחיד שקיבל שבת. שהיחיד אף שקיבל שבת, זהו דוקא לעניין איסור מלאכה וכמו שמצינו לעניין בין השמשות שמותר לערב ערובי חצירות אף אם קיבל שבת, משא"כ אם הציבור קבלו שבת (שו"ע סי' שצ"ג ס"ב, ביה"ל סי' רס"א ד"ה אין מערבין), אבל מנחה, יכול הוא להתפלל גם לאחר מכן (שו"ת זרע אמת ח"ג סי' כ"ו, ציץ אליעזר ח"ג סי' מ"ב). מאידך יש אומרים (מג"א סי' רס"ג ס"ק י"ט, משנ"ב ס"ק מ"ג, אור לציון ח"ב עמ' קס"ט) שאשה שהדליקה נרות שבת מבעוד יום, לא תתפלל מנחה לאחר מכן. הרי שאף יחיד שקיבל שבת אינו יכול עוד להתפלל מנחה. והטעם, מפני שנראה כתרתי דסתרי (מנחת אהבה ח"א עמ' ק"ה).

ושאלתי את מרן הגר"י רצאבי שליט"א על פתגמא דנא והשיב, שהעיקר הוא כהסוברים שניתן לקבל שבת קודם תפילת מנחה. ועוד הוסיף כי מכיון והקבלה היא בלב, אם התחילו תפילת מנחה ומתקרב זמן השקיעה, יכול כל אחד לקבל על עצמו תוספת שבת, בזמן חזרת הש"ץ. ועכ"פ אין לבטל בשל כך, לחש וחזרה בתפילת מנחה.

עניית נשים לזימון

בן קי"ל שאף שהנשים אינן מצטרפות לזימון, מ"מ כאשר הן נמצאות בסעודה עם שלשה אנשים שמתחייבים בזימון, אף הן חייבות. ונשאלתי האם הנשים צריכות לענות לזימון, כי טען השואל שאינו זוכר שראה את הנשים עונות לזימון. ואכן אצלנו לא נהגו הנשים לענות לזימון אלא רק שמעו אותו (שעה"ח סי' ל"ג הע' נ"ו, עריכת שלחן סי' קצ"ט ס"ג). וכן משמע בלשון הביה"ל (סי' קצ"ט ד"ה ויוציאות) בשם ספר יד הקטנה (עמ' ק"א) שנשים שומעות ויוציאות יד"ח. אמנם מנהג זה צ"ע שהרי אין האנשים העונים לזימון מתכוונים להוציאן ומדוע לא יענו (הגרש"ז אירבך הובא בספר בית יצחק הלוי עמ' ה', שעה"ח שם). ומרן הגר"י רצאבי שליט"א נסתפק שאולי יש להנהיג שהנשים תענינה עכ"פ בלחישא (שם), ועתה אמר לי שאכן כן ראוי להנהיג בהחלט. ואין להוכיח ממנהג הנשים בתימן, כי אף שהיו צדקניות ביותר, לא היו מלומדות בלשון התפילה משא"כ הנשים בזמננו.

האם מותר להכין דאש דשא לתלמידות ביה"ס

ג' נשאלתי ממורה בבית הספר, האם מותר לה בשנת השמיטה להכין עם תלמידותיה דאש דשא. ועשייתו מנסורת עץ עם זרעי דשא אשר ממלאים בתוך גרב, ולאחר מכן יוצרים פרצוף שהדשא הצומח נעשה כשערו. והנה יש לדון להתיר דבר זה משני טעמים. ראשית מפני שהאיסור בשביעית הוא בקרקע דווקא ולא בנסורת ובלשון התורה ושבתה הארץ וגו' (שו"ת נחפה בכסף יו"ד סי' ה', שו"ת שדה הארץ ח"ג יו"ד סי' כ"ה, יחזיק ח"ו סי' י"ב), ועוד שהדבר נעשה לא לתכלית הזריעה אלא כדי ליצור דמות שער לפרצוף, וכ"ש הוא ממה שהתיר הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"א ה"ו) לבדוק את הזרעים בכלי מלא גללים, כדי לראות אם הם מצמיחים ששם יש קצת תכלית זריעה. מאידך יש שאסרו לזרוע גידולים בתוך קש מפני שהקש הוא גידולי קרקע ונחשב כאדמה (הלכות שביעית להגר"ב זילבר ח"ב עמ' ק"פ), ולפ"ז אף בנסורת של עץ אסור, מפני שהיא גידולי קרקע (שו"ת אבני דרך ח"ט סי' צ"ד). והלכה למעשה כיון שעשיית הדאש דשא נעשה בתוך בית ומונח בכלי שאינו נקוב וגם אין בו קרקע וגם לא נעשה לתכלית זריעה אלא לצורך צורת הפרצוף כאמור, לכן נראה להתיר עשייתו אף למי שמחמיר שלא לזרוע בעציץ שאינו נקוב המונח בבית, וכן הסכים מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

ותקו רבקה את בגדי עשו בנה הגדול הזמרת אשר איתה בבית ותלבי את יעקב בנה הקטן (כ"ז, ט"ו)

בגדים נקיים או מיוחדים

א] פשוטו של מקרא תרגם אונקלוס, לבושי עשו ברא רבא דביתא, וכן פירשי החמודות, הנקיות כתרומת דכיתא [ועי' למהרי" בדיחי זלה"ה בחזן טוב, מה שרמו כאן בדברי אונקלוס]. ונראה כי שייכות הנקיות ללשון החמודות, לפי שהאדם מחמד ורוצה שבגדיו יהיו נקיים, וכמ"ש באור האפילה כאן, החמודות, שכל אדם מחמד להן. ב] אלא שיש להעיר מנ"ל לפרש שחמודות הוא משום נקיותן, דלמא בני אדם מחמדים אותם לרוב יופיין. וכן מצאתי בפ"י רס"ג עה"ת (ח"ג), אבי אבא ז"ל ביאר 'חמדות' נגזר מן לא תחמוד, כלומר בגדים אשר ליפיים יחמוד אותם מי שרואה אותם, ע"ש.

וכן יש להוכיח מבראשית רבה (פס"ה, ט"ו) אמר רשב"ג, כל ימי הייתי משמש את אבא ולא שמשתי אותו אחד ממאה שמשש עשו את אביו. אני בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלכלכין ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים, אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות ע"כ [ובמדה"ג נוסף, אמר, אבא מלך, אין כבודו להשתמש לפניו אלא בבגדי מלכות. והיא שעלתה בידו שכר כבוד אביו שזכה בה לחיי העולם הבא]. הרי שלא פירש שבגדי החמודות של עשו היו בגדים נקיים, כמו שאמר על עצמו בשעה שהיה יוצא לשוק, אלא בגדי החמודות היו בגדי מלכות. וצ"ע.

שחמדם מנמרוד ואיך לקחם ממנו

ג] פירוש שני הביא רש"י את דרשת חז"ל שחמד אותן מן נמרוד. והוא בבראשית רבה (פס"ה, ט"ו) שחמד מנמרוד, והרגו ונטלן. [ועי' כתרי תורה גליון ל' תולדות תשפ"א, מה שכתבנו בס"ד לבאר האם נפסל עשו ע"י כך מלשמש בכהונה, כדין כהן שהרג את הנפש].

וכן איתא לעיל מינה בב"ר (פס"ג י"ג) הנה אנכי הולך למות, שהיה נמרוד מבקש להמית אותו בשביל אותו הבגד שהיה לאדם הראשון. ד] וקשה הלא הבגד היה אצל נמרוד ומדוע היה צריך נמרוד להרוג את עשו בשביל כך. ונראה לפרש שבקש נמרוד להרגו בזכות ובכח אותו הבגד. וכמו שהביא מהר"י גופאן זלה"ה במנחת יהודה כאן בשם מדרש בן ישעיה (ובתחילה קורא לו 'מדרש האור' והוא מדרש מדרש אור האפילה לעיל כ"ו, ל"ב ולפנינו הוא בנוס"א קצת) כי עשו היה נלחם עם נמרוד [וסיבת המלחמה מבוארת בהדר זקנים מבעלי התוספות, כי כשהתחיל עשו לצוד בשדות, בא נמרוד שהיה גבור ציד ואמר מי הרשהו לצוד בשדות בלא רשותו, סוף דבר לקחו זמן ויום נועד, להלחם יחד. אבש"ר], והיה נמרוד נוצח יום ראשון ויום שני, וקבע לו זמן עד יום שלישי אם ינצחנו ואם לאו יהרגנו הריגה גמורה. נתן לו יעקב עיצה ואמר, אין נמרוד נוצחך אלא מחמת שלווש כתונת של אדם הראשון שיש בה סגולה לנצחיה, אלא אמור לו הנח הכתונת שלא תטנף בדם, ואז כשינחנה תתגבר עליו ותהרגהו וכן היה. וכן הביא מהר"ש שבזי זלה"ה בחמדת ימים מהזה"ק (ואינו לפנינו) והוסיף, ולמה העיצו יעקב לומר יסלק הכתונת. שיודע יעקב שאין גבורת נמרוד אלא מסגולת הבגדים.

ממי הגיעו בגדים אלו ומה סגולתן

ה] ומקור בגדים אלו מבואר גם בזה"ק (עג, ב. קמב, א) שהיו של אדם הראשון. וכן מצאתי בפרקי דר"א (פרק כ"ד) שהיו בגדי אדם וחיה [ועי' למהרי"ש שבזי זלה"ה בחמדת ימים כאן שלכן נקראו 'בגדי' לשון רבים, והיה עשו לובשן זו למעלה מזו, כמנהג בני מלכים, ע"ש].

אכן דעת רשב"י בזה"ק (שמות טל, א. ע"י עולת שלמה כאן) שאדם וחיה לא פשטו אותן הלבושים מימיהם בהם נקברו ובהם יקומו לתחיית המתים. וחלק על הדעה שבגדי עשו הם בגדי אדה"ר.

ו] והשתלשלות מסירתן איתא במדרש הגדול (כת"י חבשוש) שהיא הכתנת שעשה הב"ה לאדם הראשון שנאמר ויעשה ה"א לאדם ולאשתו כתנות, ומסרה אדם לשת, ושת לחנוך, וחנוך למתושלת, ומתושלת לנח, וכשיצא נח מן התיבה נטלה חם והנחילה לנמרוד, ומנמרוד חזרה לעשו (נראה לבאר הלשון חזרה, כי עד חם היתה אצל הבכורות, וחם נטלה שלא כדין, וכעת חזרה לעשו הבכור. אבש"ר) פעם אחת נתגבר עשו על נמרוד ולקחה ממנו. ונטלה יעקב ממנו והנחילה ליוסף בנו דכתיב ויעשה לו כתנת פסים. וכ"ה בילקוט נר השכלים (והמסירה מחם לנמרוד איתא ג"כ בפרד"א שם. ועי' לק' אות ד'). ולא לכל אדם היו מורישין אותה רק לראויים לה, כדאיתא במאור האפילה כאן, זוהי מידת הכתונת אם אדם ראוי לה, באה כמדתו.

ז] וסגולתן איתא בזה"ק (נח עג, ב) בענין נמרוד, לבושי דאדם הראשון הוה לביש, וכו' והוה שליט באינון לבושי ונצח בני עלמא. וסיים שם 'אמר רבי שמעון, באלין לבושי ידעי בהו חבריא רזא עילאה'. ומצאתי למהר"ש לביא זלה"ה בבוארו כתם פז שם, שכתב כי יש סגולה בבגד הנארג על פי החכמה בסגולות ידועות, והיו יודעין בני החבורה דרשב"י סוד עליון, מה טיבן וכוחם, ומאי סגולתם. כי אלו הבגדים שהיו מעשי ה', היו טבעיים קדושים נושאים חן וכח עליון, ולכך נכנעו כל הבריות לפני נמרוד, ע"ש בארוכה.

ח] עוד מעלה היתה להם, כמבואר בב"ר (פס"ג י"ג) שבשעה שהיה נמרוד לובשו ויוצא לשדה, היו באים כל חיה ועוף שבעולם ומתקבצין אצלו. ופי' במתנות כהונה ובאמרי יושר שם, לפי שהיו מצוירים על אותו בגד כל דמות חיה ועוף שבעולם, וכל אחד היה בא לשכון אצל חברו. וכן מצאתי בהדר זקנים מבעלי התוספות בפרשתנו. ועי' בפ"י רע"ז מברטנורא שכתב, כל זמן שהיה אדם נוגע באחת מהצורות, היה החיה ההיא באה לפניו, ועושה בה כל חפצו וכו' ואמר עשו לנמרוד שישאיל לו המלבושים ההם, והשאילם לו ונגע בצורת האריה והביאו לפניו, והטריף את נמרוד והרגו, ע"ש.

ובאמרי יושר כתב עוד שהיה זה בסגולה, כי השי"ת נתן מורא בני אדם על החיות ואותן מלבושים היו של אדם הראשון ונשאר בהם אותו טבע הראשון.

בגדי כהונה

ט] בירושלמי מגילה (פ"א ריש הי"א) שאלו מי היה משמש בכהונה קודם שנתקדשו הבכורות במצרים. ואמרו, ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית. מהו החמודות, שהיה משמש בכהונה גדולה. דהיינו ממקרא זה הוכיחו שהיה עשו הבכור משמש בכהונה, וכך היתה הכהונה נמסרת מאב לבנו הגדול. ומכאן למדנו שהיו אלו בגדי כהונה.

ואין בזה סתירה למדרשים דלעיל, דהא איתא בבמדבר רבה (שם) בענין הכתנות שעשה השי"ת לאדם, בגדי שבת היו והיו הבכורות משתמשי בהם. והדברים מבוארים היטיב ע"פ מה שכתבנו לעיל בשם מהר"ש לביא, כי היה סודם רם ונישא שנעשו ע"י השי"ת, ומה ראוי יותר מלשמש בהם בכהונה.

י] אכן צ"ע סדר מסירת הבגדים, דבמדרש הגדול דלעיל מבואר שעברו מנח לחם וממנו לנמרוד. והלא אלו לא היו לא בכורות ולא כהנים גדולים. ואכן בבמדבר"ר (פ"ד, ח) איתא כי נח מסרן לשם לפי שראה שלשלת האבות שעתידיה לצאת ממנו, ושם מסרה לאברהם שהיה צדיק ומסרה ליצחק, ויצחק מסרה ליעקב שקנה את הבכורה מעשו. ובתנחומא ישן (תולדות י"ב) איתא שיצחק אכן מסרה לעשו שהיה בכורו, וכיון שראה את נשיו עובדות ע"ז הפקידן אצל אימו. וכשעמד יעקב וקנה הבכורה מעשו, אמרה בדין הוא שילבש יעקב הבגדים הללו, ומסרתן לו. וצ"ל דאכן לדעת רבותינו שהיו אלו בגדי כהונה, כך היתה השתלשלותן.

מדרכי רבותינו - מוה"ר חזקיהו ב"ר דוד מלאחי זלה"ה

רבינו היה שוקד על תלמודו לילות כימים, גם בעוני ומחסור היה יושב לאור הלבנה והוגה בתורה. ואכן זכה לכתרה של תורה ושימש חבר בבית דינו של אביו במחוז איב ועדיין לא הגיע לגיל שלושים. משעלו לאה"ק סבל חרפת רעב, כי לא אבה להשתתף במזימות השלטון הכפרני באותם הימים. כשהחלו לחלק דירות לעולים בשיכונים, לא רצה לעבור כששמע שחברת הבניה מחללת שבת, ואף עורר על כך את צאן מרעיתו, ובעצמו המתין תקופה נוספת במעברות הפחונים עד שמצא בנין שנבנה ע"י חברה שומרת בשבת, ואכן אותם ששמעו לו זכו לראות דורות ישרים, על אף תהפוכות הזמן. בימי רבנותו ברמת השרון דאג לייסד ת"ת וביה"ס של אגודת ישראל בו התחנכו כארבע מאות בניס ובנות על טהרת הקודש, ואף תמך בו מהונו הדל ומאונו. זיע"א